

П. Одарченко стверджує, що Леся Українка взяла до уваги деякі закиди рецензентів, наприклад, «про розтягненість розмов, про довгі монологи, балакучість персонажів тощо» [3, с. 85]. Цим зумовлені скорочення й в українській редакції твору, виданого 1908 р. А зіставлення російського рукописного тексту 1899 р. з пізнішим друкованим текстом 1908 р. «дає також цікавий матеріал для вивчення мови Лесі Українки, показуючи, з яким хистом і умінням поетка перекладала своєрідні фразеологічні звороти української мови на російську» [3, с. 89].

Звершуючи міркування з приводу задекларованої теми, наголосимо: висновки Петра Одарченка щодо «Блакитної троянди» Лесі Українки не просто враховані сучасним українським літературознавством. Вони заслужено канонізовані. У найновішій 12-томній історії української літератури Лариса Мороз слушно цитує висновки П. Одарченка – одного з перших дослідників першої проби драматургічного пера Лесі Українки під назвою «Блакитна троянда» [2, с. 78].

ЛІТЕРАТУРА

1. Гундорова Т. Леся Українка. Книги Сивілли. Харків : Віват, 2023. 304 с.
2. Історія української літератури : у 12 т. Т. 7. Кн. 2. Київ : Наук. думка, 2021. 504 с.
3. Одарченко П. До генези «Блакитної троянди» Лесі Українки. Одарченко П. Леся Українка. Розвідки різних років. Київ : В-во М.П. Коць, 1994. С. 72-81.
4. Одарченко П. Російська версія «Блакитної троянди» Лесі Українки (Невідомий рукопис «Блакитної троянди» Лесі Українки). Одарченко П. Леся Українка. Розвідки різних років. Київ : В-во М.П. Коць, 1994. С. 82-90.

Мостова Ольга

Науковий керівник – доц. Бородіца Світлана

ТВОРЧА ПОСТАТЬ ОЛЕКСИ СТОРОЖЕНКА В ОЦІНЦІ БОГДАНА ЛЕПКОГО

Національне відродження України у другій половині XIX ст. – на початку XX ст. прикметне працею діячів-універсалістів. До їх числа сучасні дослідники зараховують і Б. Лепкого – митця з багатьма талантами: письменника, художника, автора пісенних текстів, перекладача, мистецтвознавця, педагога, громадського діяча. Цей перелік буде неповним, якщо замовчати про Б. Лепкого як поважного дослідника літературного процесу – як минулого, так і сучасного письменникові.

Поділяємо думку професора С. Хороба, що «до недавнього часу, здається, лише фахівці з українського письменства могли вести мову про Б. Лепкого як історика національної літератури. Та й то тільки принагідно (чи то у літературно-критичному нарисі про нього, як-от Зенон Кузеля, Василь Сімович, Микола Ільницький, Роман Гром'як, Володимир Качкан, чи то в

оглядовому літературознавчому нарисі, як-от Богдан Романенчук, Мар'ян Козак, Ігор Качуровський, Михайло Наєнко, Олекса Мишанич)» [5, с. 262].

Коло дослідників, які «у різний час, різною мірою і під різними оглядами дбали про з'ясування питання Лепкий-літературознавець» [1, с. 218], визначається іменами Ф. Погребенника, М. Гнатюка, Л. Голомб, Є. Нахліка, Н. Поплавської, Л. Вашків, Н. Гавдиди, Н. Білик, С. Смереки та ін. Має рацію Л. Вашків, твердячи, що питання дослідження літературознавчої спадщини Б. Лепкого утруднене доступом до неї [1, с. 218].

У нашій статті маємо на меті з'ясувати характер оцінок Б. Лепкого про творчу постать О. Стороженка – українського письменника другої половини ХІХ ст. Задля реалізації мети ставимо перед собою завдання: окреслити зміст передмови Б. Лепкого про О. Стороженка; охарактеризувати його працю з укладання двотомного видання творів визначного українського автора [див.: 3].

Справді-бо, передмови Б. Лепкого до видання спадщини українських класиків у видавництві Якова Оренштайна в Коломиї та берлінському видавництві «Українське слово» досліджені недостатньо. А думки, висловлені у них Б. Лепким, вартують дослідницької уваги з кількох причин. Перша і найважливіша: які з оцінок Б. Лепкого витримали випробування часом? Друга: як передмова про О. Стороженка сприяла входженню письменника та його художнього спадку в культурне життя найзахідніших українських земель.

Список опрацьованої літератури, що завершує передмову, засвідчує широту літературознавчої поінформованості Б. Лепкого, його сумлінність і наукову відповідальність.

Стислий біографічний огляд написано з виразним урахуванням фактів, викладених в «Історії літератури руської» О. Огоновського. Збережено усі основні акценти. Від Лепкого – ремарки, на зразок, уточнень, що генерал-губернатор Муравйов мав-таки прізвисько «Вешатель» (його зазначає критик в дужках, поряд з іменем губернатора Вільна); а при згадці про повстання в Королівстві Польськiм та в Литві зауважує, що «Стороженко виявився великим ворогом Поляків і прихильником русифікаторської системи» [3, с. 6]. Наголошує також Стороженків талант юриста а, обік літературного хисту, «ще й музичні та немалі пластичні даровання». У постаті О. Стороженка Б. Лепкому імпонували речі плану естетичного, до них він зараховує і плекання природи – «в своїм маєтку викохав дуже гарний сад» [3, с. 6].

Огляд біографії письменника завершує дослідник констатацією того, що таланти, якими доля так щедро наділила натуру О. Стороженка, відбилися у його творах: «Видно в них тонке відчуття природи, видно цікавість до здобутків науки і до надбань культури, видно мистецький і артистичний смак, видно чоловіка з фантазією і розмахом лицарським» [виділ. наше. – О.М.; 3, с. 6]. Отой лицарськiй розмах, спостережений критиком, чи не найповніше виявився у любові О. Стороженка до минувшини, «буйної минувшини» України. А от у характеристиці («Тую минувшину вони б раді звеличати і змалювати найгарнішими словами –

красками. Натомість суспільно-економічний побут і програми політичні їх не притягають до себе. Вони ніби бокують від них. Так і Стороженко» [3, с. 6]) прочитуються погляди самого Б. Лепкого у ставленні до сучасного йому світу. Ця характеристика дещо віддає автобіографізмом. За висновком Б. Лепкого, О. Стороженко «весь задивлений і заслуханий у минуле, не має ні уха, ні ока для теперішности, не приймає активної участі у боротьбі свого народу за кращу долю» [3, с. 7].

Цікавою є спроба вписати творчість О. Стороженка у сучасний класикові час: «нагадує Квітку та Котляревського», «часом наближається до Мордовця, особливо в своїх анекдотичних оповіданнях». Прикметними вважаємо висновки Б. Лепкого, що мають характер метафоричний (хоча по-своєму прикладний): «він більше археолог, ніж етнограф», «нема в його солодкого сентименталізму», «гумор його більш поміркований, більше достойний, некарикатурний». Нам імпонує підсумкова характеристика, що їй градаційно передували вище зазначені оцінки – «це ренесансовий гумор колишніх козацьких старшин» [виділ. наше, – О.М. 3, с. 7].

Передмова містить низку цитат. Вони соковиті і доречні, взяті з «Матусиного благословення» та «Закоханого чорта». Цитати з першого твору, впевнений Б. Лепкий, характеризують О. Стороженка як «чоловіка-Українця», а рядки з другого є характеристикою О. Стороженка «як письменника»: «Наша українська вода нагріта гарячим полуденним сонцем, навівала нам думи, насіння поезії і чар. Як пшениця зріє на сонці і складається у копи й скирти, так і воно те насіння, запавши у серце й думку, зріє словесним колосом, складається у народні оповідання, легенди» [3, с. 7].

Характеристика стилю прозового письма О. Стороженка несподівано оперта на визнання особливостей його письменницької праці – «це не літературне професійне діло, воно не пахне габінетом, клубом, редакційним нервовим льокалем (який розкішний ряд видає Б. Лепкий! – О.М.), воно виростає з рідної землі, як дуб, або колос пшениці, на йому чути тепло українського сонця і подув степового вітру» [3, с. 7].

Традиційно у своїх передмовах Б. Лепкий зачіпав питання мови творів письменника. Є така характеристика й в аналізованій праці. Мова в О. Стороженка, за спостереженням дослідника, «багата словами і зворотами, послушна думці, свобідна, невимушена» і практично не засмічена чужими словами. Вкотре повертаючись до питання стилю, Б. Лепкий зауважує: «Це мова буйна, тепла і кольоритна, яка ніколи не нагадує ні канцелярщини, ні журналістщини, це жива мова» [3, с. 8].

На нашу думку, до цікавого літературознавчого прийому вдається Б.Лепкий, виділяючи твори кращі («Матусине благословення», «Закоханий чорт», «Дорош», «Вуси», «Голка») і найкращі. Таким дослідник вважав «Марка Проклятого». З'ясовуючи генезу повісті, Б. Лепкий використав епістолярій О. Стороженка. Літературознавець цитує лист письменника одеському видавцеві Білому. Робить це задля важливого і необхідного висновку: «Стороженко

простудіював світову літературу про вічного скитальця і до свого твору приклав велику вагу» [3, с. 8].

Вище ми згадували цитування ученим художніх текстів та епістолярію О. Стороженка. Не нехтує дослідник і цитатами з наукових праць. Згадки оцінок П. Гулака-Артемівського, П. Куліша, О. Пипіна та ін. надають праці Б. Лепкого виразного академізму. Чинять його висновки про художню спадщину українського письменника другої половини ХІХ ст. доказовими і обґрунтованими.

Історія задуму, написання і публікації «Марка Проклятого» окреслені в передмові з належною цьому жанрові схематичною, сказати б, повнотою. «Він, – пише Б. Лепкий, – хотів змалювати вічного мандрівника, вигнанця, що карається за свої гріхи, бо ні земля його не держить, ні пекло не приймає, він хотів дати українській літературі одну з найтрагічніших постатей, які має світова література, але яка вже в Дантовім «Пеклі» знайшла свій відгук» [3, с. 9]. Зрештою, переконаний літературознавець, «архитвором українського письменства» чинить поему «Марко Проклятий» її оригінальність, «сміливість літературного наміру, широкість малюнку, його пластичність, його психологічне багатство, а врешті гарна, дуже гарна мова» [3, с. 9].

Зауваживши подібність у жанровому визначенні – поема – творів М. Гоголя («Мертві душі») і О. Стороженка («Марко Проклятий»), Б. Лепкий дещо спрощено, вважаємо, характеризує особливості цього жанру. Так, він пише: «Марко Проклятий» – це справжня поема, себто твір більших розмірів і великої ваги, поважна лектура, а не оповідання для розривки і для розваги» [3, с. 9].

Портрет О. Стороженка пера Б. Лепкого завершують згадки про нечисленні вірші («не мають тих гарних прикмет, що оповідання», «був прозаїком, не «ритмачем» [3, с. 10]) і характеристика «Гаркуші» – єдиної драматургічної спроби прозаїка. Лепківська оцінка ґрунтується на цікавому порівнянні із здобутками його попередників у царині української драматургії першої половини ХІХ ст.: «Гаркуша» має таке значіння в творах Стороженка, як «Назар Стодоля» в Шевченкових, або «Переяславська Ніч» у Костомарових» [3, с. 10]. Цікава деталь: дослідник наголошує, що єдиний драматичний твір О. Стороженка довго тримався на сцені саме Галицького театру, «і в драматургічній літературі він твір цікавий та оригінальний» [3, с. 10].

Фінальним акордом в об'єктивній, однак тепло і з любов'ю написаній, передмові про О. Стороженка є визнання його «одним з гарніших українських письменників». Б. Лепкий з прикрістю констатує належність О. Стороженка до тих митців, котрих «заскоро забуто», «замало присвячено ваги» їм, котрих «зложено в літературний архів». «А шкода!» – здобувається дослідник на емоційний спротив. Причина жалю очевидна: у творах прозаїка О. Стороженка є чимало такого, до чого варт ближче приглянутися, докладніше розібрати, справедливіше оцінити. Сторічної давності оцінка Б. Лепкого не втратила актуальності,

принаймні щодо повноти осмислення творчої постаті О. Стороженка українською літературознавчою наукою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вашків Л.П. Жанр передмови у літературознавчій практиці Богдана Лепкого. Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Літературознавство: матеріали міжнародної наук. конф. «Богдан Лепкий у полікультурному дискурсі Європи та Америки» / за ред. д.ф.н., проф. М.П. Ткачука. Тернопіль : ТНПУ, 2017. Вип. 47. С. 217–229.
2. Гром'як Р.Т. Історія української літературної критики (від початків до кінця XIX століття). Тернопіль : Підручники і посібники, 1999. 224 с.
3. Лепкий Б. Олекса Стороженко. Стороженко О. Твори. Зі вступом і поясненнями Богдана Лепкого. (Бібліотека «Українського слова», ч. 16 і 17.) : у 2 т. Берлін, 1922. Т. 1. Марко Проклятий і інші оповідання. 243 с. Т. 2. Оповідання. [На обгортці:] Дорош, Гаркуша і інші оповідання. 256 с. С. 3-10.
4. Наєнко М. Історія українського літературознавства і критики. Київ : Академія, 2010. 520 с.
5. Хороб С. Богдан Лепкий – історик української літератури: методологічний концептуалізм. Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Літературознавство: матеріали міжнародної наук. конф. «Богдан Лепкий у полікультурному дискурсі Європи та Америки» / за ред. д.ф.н., проф. М.П. Ткачука. Тернопіль : ТНПУ, 2017. Вип. 47. С. 261–273

*Безубик Людмила
Науковий керівник – доц. Миколенко Тетяна*

ТЕМАТИЧНА ГРУПА «СОН» У ФРАЗЕОЛОГІЧНІЙ СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Фразеологія будь-якої мови цінна насамперед етнологічним компонентом, оскільки віддзеркалює світобачення, уявлення та специфіку життя народу в різні періоди його розвитку. Дослідження фразеологічного складу дає змогу більше дізнатися про повсякденне життя народу, його обряди та традиції. Фразеологізми фіксують еволюційних шлях розвитку культури, що пояснює постійний інтерес представників різних галузей науки до «усталеного стійкого словосполучення з постійним, відтворюваним за традицією складом компонентів, у якому втрачена їх лексична самостійність і яке виражає цілісне фразеологічне значення» [1, с. 4].

Фразеологія – це одна з гілок мовознавства, яка розвивається безперервно, незважаючи